

BREU MEMÒRIA D'ESPANYA

(EPÍLEG PRESCINDIBLE)

ESPAÑA UNA

Al col·legi, quan jo tenia pocs anys -i era a València, no us penseu que era a Burgos-, em van fer aprendre de memòria uns versos a la bandera espanyola que encara recorde vivament:

*Salve a ti, pabellón de Castilla,
pincelada de sangre y de sol.
Quien no doble ante ti la rodilla,
no merece llamarse español.*

¡Amb quina felicitat innocència els recitàvem, i amb quina segura tranquil·litat venia imprès als llibres! Era normal. Era natural. És normal i natural encara, i ho ha estat sempre. Per a la doctrina oficial, ferma i perenne, l'aparent dilema (o t'agenolles davant del símbol *de Castilla*, o no et correspon ser espanyol) no és tal dilema. No hi ha disjuntiva real, perquè *Espanya és propietat històrica i intel·lectual de Castella*. De Castella en sentit estricte, i més encara de Castella en sentit ampli. Però, curiosament, aquests darrers anys sembla que no està de moda parlar de Castella i dels castellans. Com si hom volgués oblidar la santa doctrina, encara que no els seus efectes i aplicacions. Perquè la doctrina és diàfana: a) Quant a la formació de la identitat nacional: «*España es una cosa hecha por Castilla*»; axioma en efecte, del tot coherent amb la història: l'Estat Espanyol es va formar al segle XVIII com una pura

expansió de l'Estat Castellà. Una «unió», mai no ha existit. b) Quant al caràcter o personalitat cultural de tal nació: «*Ser español es estar acastellado*.» Ortega i Laín, amb aquestes famoses, rodones, perfectes, definicions, expressen en realitat una vella i extensa tradició.

No es tracta d'una dèria del pensament feixista, de la dreta regular ni del franquisme. Es tracta, torne a insistir, d'una tradició vella i extensa. Consolidada pels segles. Arrelada profundament en el «*macizo de la raza*», que és una altra definició clàssica de Castella. La cosa ja ve des de l'Edat Mitjana, quan els reis de Castella-Lleó es consideren continuadors de la legitimitat visigoda, i únics amb dret a dir-se reis d'Espanya (mai no se li podia acudir tal cosa a un rei català o portuguès: es consideraven com *un rei d'Espanya*, no com *el rei d'Espanya!*). I ve des del segle XVI quan Nebrija afirmava que, així com els portuguesos són *lusitani* i els navarresos *vascones*, als castellans els correspon pròpiament el nom *d'hispani* (ho cita J. Beneyto en *España. Meseta y litoral*, un llibre de ben aprofitable lectura.) Pocs anys més tard, el valencià Gaspar Escolano observa ja que el «vulgo *castellano*» cau generalment en tal pràctica «*llamando a sola Castilla España y sólo los castellanos españoles*». Ja veieu si ve de lluny. La tradició és antiga i sòlida, la pretensió permanent,

l'èxit notable. I no seré jo qui els el discutirà, l'èxit. Quant a la pretensió, ni vull entrar en detalls ni carregar de textos. Simplement constatar el fet de la identificació constant. Que és ja un fet, no una ideologia.

Espanya és el resultat d'una expansió/subordinació, no el resultat de cap suma. Mai no hi ha hagut un pacte entre nacions iguals, ni veig com puga haver-n'hi en el futur. Perquè la igualtat entre les parts components no pot ser reconeguda, mentre un dels àmbits d'identitat, una de les nacions, siga alhora una part i el tot. És molt simple: Espanya-Castella (l'Espanya acastellanada) no es reconeix a si mateixa com a nació diferent i igual a la nació basca o catalana: es reconeix només com a nació espanyola coincident amb l'Estat. És la nació sense nom propi de part, amb el mateix nom de la «suma». ¿Quina síntesi, pluralitat o acord pot haver-hi quan una de les parts defineix el tot, i es defineix com a tot?

O siga, que l'única Espanya que hi ha és aquesta «cosa hecha por Castilla». No n'hi ha d'altra. Que els valencians (o els catalans en general, o els bascos...) ens trobem bé dins d'aquesta *cosa* o que ens hi trobem malament, que la considerem pròpia o estranya, que ens hi acomodem de la millor manera possible, o que pensem a escapar-nos-en si podem..., tot això ja és una altra qüestió. Però *España* és aquesta «cosa hecha por Castilla», i no cap altra cosa. *España* ja està inventada. No es pot tornar a inventar. I aquell que s'hi sent identificat, ha de saber amb quina *cosa*

s'identifica. O bé seguir caminant cap al miratge d'una Espanya-síntesi, una Espanya plural, una Espanya dels pobles, una nació de nacions i altres visions en el desert.

La disjuntiva no està entre ser espanyol a la manera castellana o ser espanyol «d'una altra manera». El dilema està entre ser espanyol de l'única manera definida i real -«*estar acastellanado*»- o acceptar modestament que un hom «*no merece llamarse*» tal cosa. I adoptar, amb digna modèstia, les actitudsamentals i cíviques que de tal reconeixement es deriven. *Aquesta és la qüestió*, i no seguir cercant equilibris impossibles. La llengua espanyola, per cert, és molt expressiva per a les disjuntives hamletianes: *que cada palo aguante su vela*.

ESPAÑA GRANDE

A penes un país disposa d'una organització escolar, d'impremta i d'altres mitjans de difusió visual, el govern corresponent es llança a imprimir mapes en el cervell de les criatures i dels adults. El mapa, la figura i el contorn de les fronteres, és un element insubstituïble, preciós, en l'«educació nacional»: la figura de la nació és la forma de la seua substància, el perfil sagrat, eventualment ampliable, *mai* no reduïble. Per a l'individu adoctrinat - que amb els mitjans actuals són potencialment tots els individus-, la nació no és en primer lloc una societat, una col·lectivitat de persones: la nació és abans que cap altra cosa una superfície amb una forma. Una figura. Per a la qual cap retall no és imaginable, cap

reducció de superfície, perquè no és acceptable una disminució de la pròpia substància nacional. Més d'un espanyol de doctrina es quedaria molt descansat si desaparegueren els bascos de la circulació (poden imaginar-se perfectament una Espanya sense bascos), però saltaria com un llamp a la menor insinuació de separació territorial, de «pèrdua» del territori basc: no poden imaginar-se una Espanya amb cinc o deu mil quilòmetres menys.

La por dels espanyols de doctrina a la reducció del mapa no ve solament d'haver estat educats en la *grandeza*. Aquesta por, més que por simple és terror a trobar-se disminuïts en el propi «ser» nacional: l'espanyol s'identifica, fa coincidir la pròpia identitat nacional, amb *tot* el mapa d'Espanya. Per tant, si una part d'aquest mapa se'n desprèn, si el mapa es redueix i canvia de forma, ¿què seria Espanya? Seria, en primer lloc, *menor*; i ser espanyol seria *menys ser* (ara, evidentment, ser espanyol és ser més i més ser que català o basc, i és un argument de fons ben usual contra els nacionalismes «perifèrics»); seria una identitat restringida, seria «perdre» una part del propi ser, etc. L'amputació intolerable, metàfora orgànica o corporal, apareix ben sovint en aquest context.

Però és que la reducció del mapa no seria, per a l'espanyol, únicament una qüestió de volum, de «quantitat nacional», d'identitat empètitida. És, més encara, una qüestió d'identitat incerta, potser inexistent, encara no imaginada. Vejam: un basc o un català, per poc adoctrinat que estiga, té clara en el cap

la imatge, el mapa, de Catalunya o d'Euskadi... *sense Espanya*, és clar. Fins i tot hom pot tenir present el mapa de l'Euskadi complet, amb Navarra, Lapurdi i Sola; o el mapa dels Països Catalans, que fa un temps en circulaven molts. Però cap espanyol no té al cap, ni pensa tenir-lo ni voldria tenir-lo mai, el mapa d'Espanya *sense* Euskadi i Catalunya..., ¡menys encara sense Navarra, el País Valencià i Galícia!

I, tanmateix, els qui parlen de l'Espanya multinacional, de la nació de nacions, etc., haurien de tenir clara almenys i en primer lloc quina és aquella nació -¿la nació espanyola, o una nació espanyola?- que no és basca ni catalana (...ni gallega ni valenciana, si volem ser més rigorosos). Perquè, el mapa de l'*Espanya Grande*, ja el sabem tots i ens inclou a tots de grat o per força. El problema, *el gran problema nacional* de la Península, és el de l'*Espanya Pequeña*: mentre els espanyols no s'entenguen a si mateixos, no es pugen autoidentificar, etc., *sense* Euskadi ni Catalunya (ni el País Valencià ni Galícia), ací no hi ha Estat plurinacional possible; ja que una de les nacions, la més grossa, és incapaç de reconèixer-se ella mateixa. Mentre tinguen necessitat d'incloure els *altres* per a poder imaginar la identitat *pròpia*, el problema no té solució. Mentre l'*Espanya Pequeña*, per a poder ser alguna cosa, tinga necessitat de ser *Grande*...

Penseu una miqueta: ¿per què els polítics i els intel·lectuals espanyols ens acusen als *altres* de voler «alçar barres», de pretendre «aïllar-nos», «tancar nos» en el nostre àmbit menor, i

altres pecats semblants? Perquè la frontera de l'Estat marca per a ells l'àmbit d'identitat suprema, perquè consideren el nostre territori part del seu territori, la nostra identitat part de la seua identitat, perquè no poden entendre que puguem ser una *altra* cosa no inclosa ni subordinada, per coses així. Als portuguesos, no els fan aquestes acusacions: tenen dret a ser *només* portuguesos. Estan a l'altre costat

de la ratlla. Els miren com *un altre tot*, no com a part. I jo només voldria que em mirassen com si fos portuguès. Entranyable germà ibèric, no cal dir-ho. Obertament disposat a tots els intercanvis i cooperacions. Però portuguès.

Joan F. Mira

Crítica de la Nació Pura